

Овсяннікова О. О.,
к.ю.н., доцент кафедри
кримінального процесу
Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРОКУРОРА: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА НАЦІОНАЛЬНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Українське суспільство та держава знаходяться сьогодні на етапі свого реформування відповідно до європейських стандартів, у зв'язку з чим усім державним інституціям та діячам висуваються високі вимоги щодо доброчесності та ефективності діяльності. Відомо, що в основу будь-якої професії закладено певні моральні та етичні принципи, згідно з якими про неї формується загальна думка в суспільстві. Повною мірою це стосується і працівників прокуратури, які зобов'язані дотримуватися правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує їх та може зашкодити авторитету прокуратури.

Перш за все варто з'ясувати, що ж являє собою професійна етика прокурора. Аналізуючи походження поняття етики прокурора, варто зазначити, що вона є різновидом професійної етики, однієї з галузей етичної науки, науки про мораль. Етичні норми являють собою систему ідей і уявлень про правильну і неправильну поведінку, які вимагають виконання одних дій і забороняють інші. Етичні вимоги до поведінки прокурора являють собою сукупність моральних правил поведінки прокурора, за допомогою яких можна оцінити його дії з погляду таких цінностей, як справедливість, сумлінність, гідність, людяність тощо. Отже, під професійною етикою прокурора варто розуміти певну систему базових принципів регламентації поведінки прокурорів як під час виконання службових обов'язків, так і в позаслужбовій діяльності, які побудовано з урахуванням особливостей професійної діяльності прокурора та створені для підтримки етичних стандартів, діють об'єктивно і незалежно з метою збільшення значущості існуючих правових норм та правил поведінки для прокурорів.

Стандарти прокурорської діяльності в цілому і поведінки прокурорів зокрема впливають із конституційних принципів, міжнародних договорів, до яких приєдналась Україна, а також із законів та інших нормативно-правових актів України.

Передусім при виробленні норм і принципів професійної етики прокурорів істотну роль відіграють документи, які в різні роки приймалися міжнародними організаціями. Стандарти етичної поведінки прокурорів містяться в численних міжнародно-правових актах, які ухвалені уповноваженими органами чи інституціями міжнародних універсальних (ООН) або регіональних (передусім Рада Європи, Європейський Союз) організацій, а також міжнародними професійними асоціаціями прокурорів. Так, до основних універсальних міжнародних стандартів діяльності прокурорів можна віднести Керівні принципи ООН щодо ролі обвинувачів, 1990 року, де міститься положення, що обвинувачі

повинні усвідомлювати ідеали й етичні норми, властиві цій посаді, зберігати честь і гідність своєї професії [1]. У Рекомендаціях Res 2000 (19) Комітету Міністрів держав–учасницям Ради Європи щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя (від 6 жовтня 2000 року) зазначається, що державні прокурори повинні забезпечити неухильне дотримання прокурорами кодексів професійної етики, мають демонструвати високий рівень прийняття рішень і професійної етики [2].

Більш детально етичні вимоги щодо прокурорів розкрито у Стандартах професійної відповідальності та викладення основних обов'язків і прав прокурорів, які були прийняті Міжнародною асоціацією прокурорів у квітні 1999 року. Зокрема, відповідно до вказаного міжнародного акта прокурор зобов'язаний: завжди підтримувати честь та гідність своєї професії; поводитися професійно, згідно з законом, правилами та етикою професії; у будь-який час дотримуватися найвищих норм чесності; бути добре поінформованим; бути послідовним, незалежним та неупередженим; служити державним інтересам і захищати їх; поважати, захищати і підтримувати загальну концепцію людської гідності та прав людини [3]. Схожі етичні вимоги закріплено і в Європейських настановах з питань етики та поведінки прокурорів, прийнятих у Страсбурзі 24–26 січня 2005 року.

Найбільш цікавими, з точки зору закріплення саме норм етичної поведінки прокурора, є Європейські керівні принципи з питань етики та поведінки прокурорів «Будапештські керівні принципи», прийняті на 6-й конференції Генеральних прокурорів Європи в Будапешті 31 травня 2005 року, у яких, зокрема, зазначається, що прокурор повинен завжди підтримувати честь і гідність своєї професії, поводити себе професійно, за будь-яких умов дотримуватися найвищих стандартів доброчесності та небайдужості, здійснювати свої функції, керуючись власною оцінкою фактів відповідно до закону, без будь-якого незаконного впливу, зберігати професійну конфіденційність [4].

Крім того, цілий ряд етичних вимог щодо поведінки прокурорів у приватному житті згадано в Керівних принципах, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судове переслідування, зокрема: прокурори не повинні компрометувати своїми вчинками у приватному житті реально існуючі або ті, що побутують у громадській думці, такі риси співробітників органів прокуратури, як чесність, справедливість і неупередженість; прокурори повинні поважати закон і дотримуватися його в усі часи; прокурори повинні вести себе таким чином, щоб підтримувати і зберігати впевненість суспільства в їхній професії та ін.

Отже, міжнародні стандарти прокурорської етики та професійної поведінки, з одного боку, містять рекомендації, які прямо адресуються прокурорам та мають дотримуватися ними через повагу до своєї професії, з іншого – накладають обов'язки на державу щодо інкорпорації їх у національну правову систему. Тому, на виконання вказаних міжнародних норм країнами–членами вказаних міжнародних організацій, як правило, розробляються власні правила етичної поведінки прокурорів. Етичні вимоги до прокурорів можуть міститися в нормах конституцій держав, закріплюватися на рівні законодавчих актів, а також на рівні корпоративних актів – спеціально розроблених кодексів поведінки (етики) прокурорів. Але практика більшості європейських країн свідчить, що формалізація вимог щодо професійної етики та поведінки прокурорів здійснюється саме на рівні деонтологічних кодексів. Подібні акти прийняті і доволі успішно діють у таких

країнах Європи, як Великобританія, Литва, Латвія, Угорщина, та в інших країнах (наприклад, Кодекс поведінки прокурорів Литви).

В Україні також розроблено і діє Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів 27 квітня 2017 року (з подальшими змінами) [5]. Також нещодавно Офіс Генпрокурора заявив про виконання рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO) та затвердження Коментаря Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів [6]. Відповідний Коментар 23 листопада 2022 року затвердила Рада прокурорів України.

Кодекс містить додаткові зобов'язання, вимоги та обмеження щодо поведінки прокурорів під час виконання службових повноважень та поза службою, тобто встановлює більш широкі стандарти поведінки, ніж ті, які забезпечуються юридичними обов'язками прокурорів. Неухильне додержання цих правил у довгостроковій перспективі забезпечить формування позитивного авторитету органів прокуратури в суспільстві. У Кодексі зафіксовано ключові етичні ціннісні орієнтири прокурорської діяльності, етичні стандарти професії, які утворюють систему правил прокурорської етики та доброчесності. Практична їх реалізація потребує від прокурорів дотримання певної поведінки, що також повинна відповідати нормам загальносуспільної моралі, стандартам, що регулюють службову діяльність, вимогам, встановленим у законодавстві до професії. У свою чергу, це сприятиме утвердженню справедливості, об'єктивності та доброчесності в діяльності прокурорів.

При цьому варто зауважити, що Кодекс не слід сприймати як зведення всіх правил етичної поведінки, і все, що не заборонено, є допустимим. Також він не передбачає здійснення детальної регламентації поведінки прокурора щодо кожної ситуації. Насамперед його головне завдання полягає в закріпленні стандартів прокурорської етики та відповідних норм доброчесної поведінки, які фіксуються на певний період часу, проте продовжують постійно розвиватися. Безпосередній вибір способу поведінки прокурора в кожному конкретному випадку вже особисто здійснює прокурор, що стає справою його професійного такту та морального досвіду, тобто професійна етика є для прокурора системою професійних етичних орієнтирів. І для ефективного стимулювання працівників прокуратури до належного виконання покладених на них обов'язків мають використовуватися засоби матеріального і морального стимулювання та юридичної відповідальності, зокрема кримінальної, дисциплінарної, адміністративної.

Отже, прийняття і застосування етичних кодексів у діяльності прокурорів є усталеним міжнародним стандартом та має суттєві переваги: такі кодекси допомагають прокурорам вирішувати проблемні питання професійної етики, надаючи їм упевненість в ухваленні рішень, і посилюють гарантії їхньої незалежності від інших органів влади; інформують громадськість про стандарти поведінки, які вона має право очікувати від прокурорів; гарантують громадськості, що функції прокуратури і загалом правосуддя здійснюються справедливо та неупереджено.

Список використаних джерел

1. Керівні принципи ООН щодо ролі обвинувачів (Прийнято 8-м Конгресом Організації Об'єднаних Націй з профілактики злочинності і поводження з правопорушниками. Гавана, Куба, 27 серпня – 7 вересня 1990 року). URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/old/files/oon_com_split_1.pdf.

- Рекомендація Rec (2000) 19 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя / ухв. Комітетом Міністрів Ради Європи на 724-му засіданні заступників міністрів 6 жовт. 2000 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/Rec_2000_19_2000_10_6.pdf.
2. Стандарти професійної відповідальності та викладення основних обов'язків і прав прокурорів. Прийняті Міжнародною асоціацією прокурорів 23 квітня 1999 року. URL: [https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Documentation/IAP-Standards-\(1\)/Ukrainian.pdf.aspx](https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Documentation/IAP-Standards-(1)/Ukrainian.pdf.aspx).
  - Європейські керівні принципи з питань етики та поведінки прокурорів «Будапештські керівні принципи», прийняті на 6-й конференції Генеральних прокурорів Європи в Будапешті 31 травня 2005 року. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/pr_osn1.pdf.
  3. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів / затв. Всеукр. конф. прокурорів 27. квіт. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text>.
  4. Коментар Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів / затв. рішенням Ради прокурорів України від 23 листоп. 2022 р. № 36. URL: <https://kdkp.gov.ua/uploads/files/КК%2024.11.2022-1-70.pdf>.

